

M Ijn lieve dochteren, ghy sult oock saechtmoedich ende ootmoidich ² sijn, want gheen scho[o]nder ³ duecht inder werelt en es om ghenade ende eere vanden mensscen te verwerven als saechtmoedicheyte ende ootmoedicheyte sijn, dwelck men mercken mach aenden sperwaer ⁴ die men met sueticheyte [b3v] ende met duechden so tam maect datti van eenen hooghen boom op de hant van self ghevlogen comt. Maer es men hem te straf, so en comt hi nemmermeer wedre. Machmen dan sodanighen wylden voghele, die gheen redelijck verstant en heeft, also met duechden ghewennen, so yst wel ghelooflijc datmen metten menschen alderbest met goetheit ende oetmoedicheyte overcomen mach. De duecht es oock den wech ende inganck aller werelijcker liefden ende vriendschap. Dairom eest seer goit datmen duechdelijck ende goederande es. Ick ken ooc eenen grooten heere in desen lande, dien meer eelemans, ridders ende ander lieden om sijnder duecht wille te dienste quamen, als hi des begheerde, dan somighen anderen om hens ghels ⁵ wille. Desghelijcx es oock veel vrouwen groote eere geschiet om hender duecht wille. Daerom suldi tot eenen iegelijcken eene goede, suete tale ende weertale geven, want dair dore suldi eenen goeden naem ende faem verwerven ende van eenen iegelijcken gheloeft ende geeert worden.

1. [Eckrich] fol. 6d: .ix. Comment elles doivent estre courtoises

2. ootmoidich: nederig

3. [Vander Noot 1515]: schonder

4. sperwaer: sperwer, veel gebruikt als jachtvogel

5. hens ghels wille: om wille van hun geld

ende met duechden so tam maect datti van eenen
hooghen boō op de hant van self ghevlogen comt
Maer esmen hem te straf so en comt hi nemmer
meer wedre Nachmen dan sodanighen wilder
voghele die gheen redelijck verstant en heeft also
met duechden ghewinnen So yst wel ghelooft
datmen metten menschen alderbest met goetheit
ende ootmoedicheit ouertomen mach De dueche
es oock den wech ende inganck aller werelijcker
lieden ende vrientschap Daerom eest seer goit dat
men duechdelijck ende goeder ande es Ick sien ooc
eenen grooten heere in desen lande dien meer eele
mans/ridders/ende ander liede/ om sijder dueche
wille te dienste quamen als hi des begheerde/dan
sommighen anderen om hens ghels wille Desghe
lijck es oock veel vrouwen groote eere geschiet om
hender duecht wille Daerom suldi tot eenen iegel
lijcken eene goede suete tale ende weertale geuen.
want dair dore suldi eenen goeden naem en saem
verwerven/ende van eenen ieghelijcken gheloofte
ende geeert worden Shi en sult oock niet als ghy
messe hoort oft v gebet spreect inder kerckē v hoot
ouer al heeren Maer ghi sult gestadelijck voer v
sien Of wildi ietwers na om sien so keert v heel lie
haem omme/en n; alleene dz aēlicht/so machmen
des te bat v statelijck wesen bemercken. Wat mē
spot ghemepelijc met dē genē die so lichtelijck her
aēlicht allesins keere en so ongemaniert van ma
niere sijn Vandē welckē ic v eē exēpel seggē wille
van eens coninc vā dennemerchen drie dochtere

Ghi en sult oock niet als ghy messe hoort oft u gebet spreect inder kercken u hoot over al keeren, maer ghi sult gestadelijck voer u sien. Of² wildi iewers na om sien, so keert u heel lichaem omme ende niet alleene dat aensicht, so machmen des te bat u statelijck³ wesen bemercken. Want men spot ghemeynlijc met den genen die so lichtelijck hen aensicht allesins⁴ keeren ende so ongemaniert van manieren sijn, vanden welcken ic u een exempel seggen wille van eens conincx van Dennemercken drie dochteren.

1. [Eckrich] fol. 7b: .x. Comment elles se doivent contenir sans virer la teste ca ne la

2. Of: Maar

3. statelijck wesen: 'persoonlijkheid' — [Eckrich] fol. 7c: Si entendra l'en vostre estat plus seur et plus ferme — [Furter 1513] fol. B1r: So württ üwer stat vnd wesen dest stetter vnnnd sicherer vermerckt /

4. allesins: alle kanten op

Det gheboerde op een tijt dat een coninck vā
inghelant/want hi ongehoulijct was/sanc
sonighe riddersen ende vrouwen/vanden besten
sijns rijck/inden lande van dennemercken tot dis
coninck hof/om de manieren ende dwesen van dis
seluen coninck dochteren te aēsiene/want hi deene
te houwelijck begheren wilde. Welcke inghelsche
heren ende vrouwen vandē coninck ende vander
coninghinnen van dennemercken seer eerlijck oē
fangen waren als si wisten datse quamen om ee
ne van haren dochtren voerdē coninck van inge
lant/ende hielen daerom vier daghe lanc opē hof
eñ groote seeste. Maer de coninck noch coningh
ne en conden van henlien gheweten de welcke vā
hen drie dochteren si begerē soudē. De selue dochte
rē chierden hen oock so si suuerlijct ende chierlijst
mochten. Nu was int geselschap vāden inghelschē
een ridder ende vrouwe die seer wijs eñ verstaēdel
waren. Dese merctē seer nerstelijck dwesen eñ ma
nieren van den drie voerscreuē dochteren. Vandē
welckē hē dochte al was doutste de scoōste/so was
dand nochtāg beter vā wese eñ vā manierē. Wāt
de ouerste haer hoot dicwijls tallē sidē keerde ouer
al sidē eñ seer scoutelijc vā veelvānde dingē sprac
Dwelck dander also niet en dede. maer hiel haer
seer weseelijck van manieren ende sedē. Niemande
antwoerde geuende voer si eerst wel verstaē had
de wāmen haer ghevraecht hadde ofte waer af
men haer ghesproken hadde. De derde en was
der werelt noch nyet wel berecht noch kinnende.

H Et² gheboerde op een tijt dat een coninck van Inghelant, want hi onghoulijct was, sant somighe ridderen ende vrouwen, vanden besten sijns rijcx, inden lande van Dennemercken tot dis³ conincx hof om de manieren ende dwesen⁴ van dis selven conincx dochteren te aensiene, want hi deene⁵ te houwelijck begheren wilde. Welcke Inghelsche heren ende vrouwen vanden coninck ende vander coninghinnen van Dennemercken seer eerlijck⁶ ontfangen waren, als si wisten datse⁷ quamen om eene van haren dochtren voerden coninck van Ingelant, ende hielen⁸ daerom vier daghe lanc open hof ende groote feeste. Maer de coninck noch coninghinne en conden van henlien gheweten dewelcke van hen drie dochteren si begeren soudent. Deselve dochteren chierden⁹ hen oock so si suverlijcst ende chierlij[c]st¹⁰ mochten. Nu was int geselschap vanden Inghelschen een

1. [Eckrich] fol. 7c: .xj. De celle qui perdist le roy de dannemarche par sa fole contenance

2. In de brontekst gaat hieraan vooraf [Furter 1513] fol. B1r: UOn dem ich üch wil eyn exempel sagen / Uon dryen do^chteren eyns künigs von Thennmarckt Ist eyn so^cllliche meynung / Es synd vier künig hie dyser sytten des meres / die von alter har sich nach eren vermehelt haben / Unnd nit durch richtum landen oder lüt willen / Sonder sy satzten ir achtung noch hoch gebornen iunckfrowen von güttem lob wandel vnd geberden / Liessen ouch die vor besehen / vnnd vff zû mercken / Ob sy an jren glydern oder das so eyn frow haben sol / nit bresthafft / vnd ob sy kûnder zû geberen zûuersichtlich vnnd geschickt weren / Die selben vier künig / ist der eyn von Franckrich vnd der edelst / Der ander von Hyspanyen / Der drytt von Engelland / vnnd der vierd von Ungern / der da von rechtz wegen jn kriegen wider die vnglo^eibigen ein marschalck sin sol / Begab sich *das* der künig von Engelland on eyn gemahel was / Der hort nun sagen / von den gemelten dryen do^chtern des kün[ig]s von Tenmarck / Unnd vmb das der selb [B1v] künig / vnnd die künigin eyns *frommen* wesens worent /

3. dis: diens

4. manieren ende dwesen: gedrag en karakter

5. deene: één van hen drieën

6. eerlijck: eervol

7. datse: dat zij

8. hielen: hielden

9. chierden: versierden

10. [Vander Noot 1515]: chierlijst

ridder ende vrouwe die seer wijs ende verstandel¹¹ waren. Dese mercten¹² seer nerstelijck dwesen ende manieren vanden drie voerscreven dochteren, vanden welcken hen dochte, al was doutste de soonste, so was dander¹³ nochtans beter van wesen ende van manieren, want de outste haer hoot dicwijls tallen siden keerde over al siende, ende seer stoutelijc van veelderande dingen sprac, dwelck dander also niet en dede, maer hiel haer seer weselijck¹⁴ van manieren ende seden, niemande antwoerde gevende voer si eerst wel verstaen hadde watmen haer ghevraecht hadde ofte waer af men haer ghesproken hadde. De derde en was der werelt noch nyet wel berecht noch kynnende,¹⁵ [b4v] maer si was dalder behaechlijcste van seden, gestadichst ende ghemanierts van seden ende van manieren. Si was oock ghemidsamere¹⁶ ende oot[moe]digher¹⁷ van spraken dan dander. Als dan de Ingelsche heeren der drie voerscreven conincx dochteren manieren, condi[c]i¹⁸ ende wesen wel aenmerct hadden, reysden si wederom tot haren heere, den coninc van Inghelant, ende vertelden hem alle de gelegentheyte vanden voerscreven drie dochteren. Daerop de coninck alle sijn grootste heeren dede vergaderen, henlieden raets vraghende de welcke vanden drie voerscreven dochteren si hem raden souden te houwelijc te nemen. De welcke hem al meest deel¹⁹ rieden dat hi de outste oft dandere nemen soude te houlijcke, lievere dan de joncste. Maer want de coninck een seer wijs man was, ende oock om tghene dat hem de voerscreven abbasaden²⁰ geseyt hadden, seyde hi tot sinen heeren dat sijn ouders noit aensien en hadden rijcheyte noch soonheit der vrouwen, maar alleenlijck hen eerlijck, duechdelijc wesen ende leven. “Desghelijcx,” seyde de coninck, “willyc oock doen. Daerom willick des conincx van

11. verstandel: opmerkzaam

12. mercten: observeerden

13. die andere: de tweede (van de drie)

14. weselijck: terughoudend

15. der werelt noch nyet wel berecht noch kynnende: nog niet wereldwijs

16. ghemidsamere: bescheidener, deemoediger

17. [Vander Noot 1515]: ootdigher

18. [Vander Noot 1515]: condini

19. meest deel: in meerderheid

20. abbasaden: ambassadeurs

Dennemercken joncste dochtere, want ick heb hooren segghen dat²¹ de duechdelijcste ende eerlijcste van manieren es.” Aldus heeft de coninck van Inghelant de joncste dochtere vanden coninck van Dennemercken doen halen ende sijn coninginne daer af gemaect om haer ghestadicheyt ende duechdelijcke manieren wille, dwelck den anderen twe dochteren seer verdroot ende verwonderde.

Daerom, mijn lieve [c1r] dochteren, spieghelt u aen die outste dochtere ende aen dandere die doer hen onmaniert wesen ende doer hen overvloedeghe sprake ongheacht ende versmaet waren vanden coninck van Inghelant. Ende wacht u van veel spraken ende van u hoot alomme te keeren allesins siende, want dye veel spraken heeft en can altijd niet wel ghespreken. Men sal ooc wel aenhooren ende verstaen eermen antwoirden sal, soe mach men des te wijslijcker ende te bequamelijcker antwoerde gheven. Ende uut veel spraken ende onbequame antwoerde veel verdryets comt ende selden duecht gheschyet, bisondere den vrouwen ende den maechden.

Vanden welcken ick u een exempelen segghen wille dat mi selve ghebuert es, van eender edelder, wel gheborender maghet die mi bi bracht was te houwelijcke. Welcke maghet ick by rade mijns vaders ghinck besoecken tot haers vaders huys, daer ick seer blidelijc ontfanghen wort. Ende also ick metter selver joncfrouwen bestont te couten²² om haer wesen, manieren ende condicien te mercken, so ghebuerdet dat wi van ghevanghene sprekende worden. Ende ick seyde tot haer dat ick lievere in haer ghevanckenesse ware dan in eenich andere, want mi dochte, seyde ick, dat haer ghevanckenesse mi niet so hert sijn en soude als somighe andere ghevanckenessen. Daerom²³ si mi antwoerde, segghende datsi eenen ghesien hadde dien si wilde ghevanghen hebben. Doen vraechdick haer hoe swaerlijck si den selven ghevanghen soude houden. Also swaerlijck, seyde [c1v] si, als haer eyghen lijf, ende²⁴ oock alsoe saechtlijck. Wat willick u seggen? Si was van seer veel spraken ende meynde hair selven te kennen. Ende als wi sceyden soudent, was si seere voertbarych ende badt mi dat ic niet

21. dat: dat het

22. bestont te couten: begon te praten

23. Daerom: Waarop

24. ende: maar

en liete, ic en quam vlues,²⁵ wedre om, mi thoonende een ghelaet recht oftse mi alle haer leven bekint ende bewandelt²⁶ hadde, hoe wel si mi te voren noyt ghesien en hadde dan alleene datsi wiste datmen van thouwelijck van ons beiden gesproken hadde. Als ic nu van daer gesceyden was, so vraechde mi mijn vader hoe mi deselve joncfrouwe behaechde, begerende dat ick hem daer af mijn meyninghe segghen soude. Ick antwoerde: “Si dunct mi seer scoone ende goet, maer so verre als ict u verbidden mach, so en salicse nemmermeer te houwelijck nemen, want haer wesen ende manieren ghenoege mi niet.” Aldus steldic minen vader te vreden, daer ick onsen Heere grootelijck af dancte, want eer onderhalf jaer wordt si oneerlijck beclapt,²⁷ maer ick en weet niet of sijs scult hadde oft niet.

Daerom, mijn lieve dochteren, selen die edele ende wel gheboerne joncfrouwen oft maechden suet ende ootmoedich van manieren sijn, huisch²⁸ ende ghemidsam van spraken, niet lichtverdich noch stout van ghesichte, want midts dien die menige scade, oneere ende eenen quaden naem verworven heeft, ghelijc ic u dat noch bewijsen sal met een exempel van eens conincx dochtere van Aragon.

25. vlues: snel, vlucs

26. bewandelt hadde: mee omgegaan had

27. oneerlijck beclapt: ging zij over de tong

28. huisch: heus, hoofs

Maer si was dalder behaechlijcste van seden/ ge-
stadichst ende ghemanierts van seden ende van
manieren Si was oock ghemidsamere ende oot-
digher van spraken dan dander Als dan de ingel-
sche heeren der drie voerscreue coninc dochteren
manieren/ condini ende wesen wel aenmerct had-
den reysden si wederom tot haren heere den conic
van inghelant/ ende vertelden hem alle de gelegē-
heyt vanden voerscreuen drie dochteren Daerom
de coninck alle sijn grootste heeren dede vergade-
ren henlieden raets vraghende de welke van de
drie voirscreuen dochteren si hem raden souden te
houwelijc te nemen De welke hem al meest deel
rieden dat hi de outste oft dandere nemen soude te
houlijche lieuere dan de ioncste Maer want de co-
ninck een seer wijs man was/ ende oock om tghe-
ne dat hem de voerscreuen abbasaden gesept had-
den sepde hi tot sinen heeren Dat sijn ouders noit
aensien en hadde rijcheyt noch schoonheit der vrou-
wen Maer alleenlijck hen eerlijck duechdelijc we-
sen ende leuen Desghelijc sepde de coninck willijc
oock doen Daerom willick des coninc van dēne
mercken ioncste dochtere/ want ich heb hooren seg-
ghen dat de duechdelijcste ende eerlijcste van ma-
nieren es Ald? heeft de coninck vā inghelāt de iō-
ste dochtere vanden coninck van dennemercken
doen halen ende sijn coninginne daer af gemiaect
om haer ghestadicheyt ende duechdelijche manie-
ren wille Welck den anderen twe dochteren seer
verdroot ende verwonderde Daerom mijn lieue

dochteren spieghelt v aen die outste dochtere ende
aen dandere die doer hen onmaniert wesen ende
doer hen ouervloedeghesprake ongheacht ende v
smaetwaren vanden coninck van inghelant En
wacht v van veel spraken ende van v hoot alom
me te keeren allesins siende Wāt dpe veel sprakē
heeft en can alcht niet wel ghespreken Mē sal ooc
wel aenhooren ende verstaen eermen antwoirde
sal soe mach men des te wijslijcker ende te bequa
melijcker antwoerde gheuen Ende wt veel spra
ken ende onbequame antwoerde veel verdriets
comt ende selden duecht gheschpet, bisondere den
vrouwen ende den maechden Vanden welcken
ick v een exempel segghen wille dat mi selue ghe
buert es van eender edelder wel ghebozender ma
ghet die mi bi bracht was te houtwelijche Welcke
maghet ick by rade mijns vaders ghinck be soer
ken tot haers vaders hups daer ick seer blidelijc
ontfanghen wort Ende also ick metter seluer ionc
frouwen bestont te couten om haer wesen manie
ren ende condicien te merken So ghebuerdet dat
wi van gheuanghene sprekende worden ende ick
sepde tot haer dat ick lieuere in haer gheuanche
nessē ware dan in eenich andere, want mi dochte
sepde ick dat haer gheuanchenesse mi niet so hert
sijn en soude als somighe andere gheuanchenesse
Daerom si mi antwoerde segghende dat si eenen
ghesien hadde dien si wilde gheuanghen hebben
Doen vraechdick haer hoe swaerlijck si den selue
gheuanghen soude houden Also swaerlijck sepde

c

si als haer epgen lijf ende docht alsoe saechtelijck.
Wat willich v seggen Si was van seer veel spra-
ken ende meynde hair seluen te kennen Ende als
wi scepden soudē was si seere voertbarpch ende
badt mi dat ic niet en liete ic en quam vlues wedre
om Ni thoonende een ghelaet recht ofte mi alle
haer leuen bekint ende bewandelt hadde/hoe wel
si mi te voren noyt ghesien en hadde Dan alleene
dat si wiste dat men van thouwelijck van ons bei-
den gesproken hadde Als ic nu van daer gescepdē
was so vreaechde mi mijn vader Hoe mi de selue
ioncfrouwe behaechde/begerende dat ick hē daer
af mijn meyninghe segghen soude Ick antwoer-
de Si dunct mi seer scoone ende goet Maer so ver-
re als ict v verbidden mach so en salicse nemmer-
meer te houwelijck nemen Want haer wesen en
manieren ghenoege mi n; Aldus steldic minen
vader te vreden/daer ick onsen heere grootelijck
af dancte Want eer onderhalf iaer wordt si oneer-
lijck beclapt/maer ick en weet niet of sijs scult had-
de oft niet Daerom mijn lieue dochteren/selen die
edele ende wel gheboerne ioncfrouwen oft maech-
den suet en ootmoedich van manieren sijn huilich
en ghemidsā van spraken Niet lichtverdich noch
scout van ghesichte Want midts dien die menige
scade oneere ende eenen quaden naem verworūtē
heeft Ghelijc ic v dat noch bewijfen sal met een ex-
empel van eens conincx dochtere van aragon
En coninck van aragon hadde twee dochte-
ren Vanden welcken de coninc vā hyspaniē